

Slovenske končnice

»Naša krajina: »Nizko brdo se vpenja pred menoj v pozemnem solncu. Kakor pisana kapelica stoji v zelenju čebelnjak. Star očanec sedi na grčevem stolu. Drobni oblaki dima se vijejo iz vivčka in modre v zlatih solčnih pramenih. Zadovoljno mežikajo starcu temne oči, gube na licih so se nabrale v radosten, srečen smehljaj, da mu žari obaz kakor mlademu fantu, kadar zapoje na vasi harmonika. Tudi njemu godejo danes veseli muzikanti. V prešerni svatovski slasti rdi pred njim cvetoče ajdovo polje. Iz njega brni pri-tajena pesem svatov, čebel, kakor bučanje daljnih, daljnih orgel. Tako so bučale čebele tedaj, ko je še sam ves svatovski iskal medu po rožnatih ustnih, tako so bučale tedaj, ko so nosile v shrambo strdi za razposajeno številno deco in tako buče danes. Morda že zbira-jo vosek za svečo, ki mu bo brlela ob krsti. — Ozre se starih po panjih, pa se mu zresni obraz. Celo svojo življensko pot vidi pred očmi tamkaj — a zadnjemu panju še manjka na končnici slika. Kaj ko bi dal nanjo naslikati po-greb? Da ne bo manjkala zadnji »sta-cion« ob življenski križevi poti. Vse, kar je velikega in majhnega gibalo nje-govo srce, vse je dal vestno naslikati na končnice svojih panjev, kot da bi hotel tem drobnim živalicam potožiti svoje gorje in razodeti prekipelavo srce. Tu vidimo fanta vasovalca s krivčki za klobukom in nagljam na pr-sih. Tam ludomušno narisani pretep treh devic za moške hlače. Sosednja slika nam že kaže zakonski par pred ol-tarjem, torej tudi ono izmed tleh, ki je hlače dobila. Krst otroka, požar na va-si, ples in harmoniko v krčmi, tolste presice, neurje in blisk, posvečenje masnika, novi skedenj in lilev ter v senci dreves gospodarja s prijatelji pri bokalu rujnega vinca.

Če bi danes onemel slovenski jezik, pa bi se pozni znanec lahko čital ljud-sko poezijo iz končnic na panjih in si v glavni potez naslikal zgodovino na-sega plemena. Videl sem po panjih boj Pegama in Lambergarja. V obliki črne-ga hudiča beži duša iz krvavega vra-tu. Videl sem kmete s kosami in cepci navaliti proti gradu na skali — stara pravda! Videl sem frankarja, ki žene jokajoči starki kravico edinko iz hleva, in spomin Napoleona in Ilirije, kmeta, ki ziblje v otroški zibelki vojaka Fran-coza. Vsekakor pa bi se ilustrator slo-venke narodne pesmi moral ozreti po teh končnicah, da izume slog, ki se pri-klada duhu narodne pesmi.

Iz zbirke slovenskih končnic prina-šamo danes nekatere. Zanimale bodo pač vsakogar, ne samo čebelarje, ker so ljubozni donesek k spoznavanju mi-šljenja, čustvovanja, šegavosti in pred-stav našega naroda v oni preteklosti, ki je najbolj ustvarjala današnji tip Slo-venca.

Zanimivo je, da imamo Slovenci, in na vsem svetu samo mi, nekega posebnega in izjemnega patrona čebel. Dru-god časte čebelarji svetega Ambroža. Slovenci pa Joba; in poznamo legendo, da so trpečega Joba nadlegovale huđe muhe, pozneje pa, ko je Job zopet našel milost, so bile izpremenjene v čebelice, ki znašajo sladki med. To ustavno čebelarsko legendo je naš kmet naslikal na končnico panja.

Iz narodnih epskih pesmi je ostala najbolj dolgo ohranjena najmlajša sred-njeveška, ona o Pegamu in Lambergar-ju. Na končnici je naslikano, kako je zmagalet Pegamu odrobil glavo preč, kri brozga ven v fontani, na brezglavih ramenih premaganca pa sedita dva črna hudiča in čakata, da jo primaha duša iz grešnega telesa, — kakor čaka mačka na miš.

Iz dobe Napoleonove Ilirije je konč-nica, ki kaže, kako je zadovoljni Kra-njec Francoza zibal in mu zraven pel: »Tana-nina, tana-ná, vsaka reč en čas durá.«

Iz iste dobe, pa tudi iz njej sledeče, so razne fronkom in davkom posveče-ne končnice. Na njih vidiš francoskega frankarja, krivonogega, s širokim dvo-krainim klobukom in krivo sabljo. Fron-kar molze kravico, žena pa vleče kravo za roge in vreči. Druga končnica pa že kaže beriča v belem cesarskem fra-ku, s črno visoko čako in »odlerjem«. Oba frankarja sta pač »glih«. — Iz iste dobe so tudi »trije cesarji«, spomin na ljubljanski kongres treh reakcionarjev 1821.

Druge končnice se bavijo s prizori, ki so našemu kmetu vsakdanji pa ven-dar pomebnejši, kakor delo na polju. Ne-katere končnice kažejo prizore iz kmet-skega rokodelskega življenja, čevljarje in krojače (nem.: »auf der Stör«), t. j. na delu, na katero so roko-delci hodili od hiše do hiše, v vsakem

domu tako dolgo, dokler niso opravili vsega, kar je za tekočo sezono bilo po-trebno.

Poedine končnice se bavijo s šolo (n. pr. vidiš »grešnika«, ki razširja pen-etrantne duhove; vsi součenci si tišče nosove, le grešnik nedolžno zre pred se in se impertinentno smehlja). Slični pa še hujši sujet si je izbral neznani umet-nik, ki je upodobil »šostarja«, kako de-la smolo, s katero bo vlekel svojo dre-to. Ta končnica je obenem krepka kmet-ska šala na znani neprijetni duh čev-ljarske smole.

Druge končnice, vendar bolj redke, kažejo kmetški ples, dekleta s pečami in »pošterkanimi« krili, godci imajo har-moniko, gosli in klarinet, fantie pa Slovenske končnice.

Krivice »na au!«. Prav pogosti in popu-larni so lovski prizori: n. pr. lovčev po-greb, — vse živali v sprevedu, — ali pa prizor, kako lisica brije lovca. Več-krat se najdejo uporabljene tudi razne »ofceti«, redke so slike, ki kažejo kme-ta pri delu na polju, kakor da si je za ogledovanje in nedeljske popoldneve prihranil, ad contemplandum, bolj šega-ve predmete. Od prav starih epov je na končnicah ohranjen le še kralj Matjaž, pa ne oni z Alenčico, Turki in podkvijo, marveč stari Rotbart, ki spi za kame-nito mizo, brada mu raste okrog nje, za cesarjem pa kinajo vojsčaki.

Izmed rokodelcev je našemu kmetu najbolj pri srcu — krojač. Ne junaški ko-vač, ne debeli mlinar, niti rdečelični birt, ne krovec, zidar, tesar, kolar, niti mizar s krsto in zibelko, niti godec ne, marveč uprav krojač, ker je najbolj pripraven za prav opoprane, pa ven-dar nedolžne šale. Krojač je »igla«, »cvrtn«, je počasen, droben, čisto fizič-no slabejši, morda pohabljen in zato odrezav, duhovit, prenašalec novic in pošt. Polž je zver v krojaškem grbu, strašna zver, katere se krojač boji. Pred polžem zbeži »žnidar« na drevo, ali pa pobegnejo vsi »žnidarji« v hišo in se v njej utaborijo ter z varnega junačijo skozi okno, strašna polževa zver jih pa od zunaj »oblega«, kakor Hannibal ante portas.

Druga krojaška heraldična figura je kozel, kozel mek-mek-mek, ki je še opasnejši ko polž. Vendar ni prav jas-no, kaj predstavlja ta-le končnica.

Na levi je možak, ki vilhti likalnik (če mi daste krajcar, ga pa obližnem!) in v desnici palico, na desni je drug možak, s škarnjami, toda z desnico se uljudno odkriva. V sredi pa, joj, je strašin kozel za Moloha. Že prej požrti stric je pravkar našel izhod in prebav-ljen izhaja na svetlo, druga žrtev pa je samo še z nogami na tem svetu in pojde pot svojega prednika.

Se bolj kakor z rokodelstvom, je pa mišljenje našega kmeta imelo opravka z duhovščino. Le spomnimo se dobe od Trubarja do Hrena in pozneje! Med najstarejšimi končnicami je ta-le.

ki kaže »duhovnika in nuno«, hudič je zadaj za lakaja in spredaj na kozlu za kočijaža. Če vprašaj, ti bo vsak kmet-čebelar odgovoril, da sta ta dva greh delala in sta zato pogubljeni. Izvira pa ta končnica iz starejše dobe in je po-sneto po tiskanih tzv. »pamfletih«, leta-kih iz XVI. stoletja, in kaže Martina Lu-tra in Katrico.

Zanimivo je tudi prizor, ko se menihu prevrte voz in vsa bera se izlije in iz-trese v blato. Izgleda, kakor da bi ne-zgoda bila vznikla po godu, ker pre-šerno vilhti bič in priganja živalico. S takšno šalo je kmet naslikal na konč-nico, kaj privošču vsiljivemu pobiralcu in usurfraktuariju, ki je globoko segel v skrinjo, kaščo, skedenj in lonce (záse-ke), pobezal v dimnik za klobaso ter pustil curljati iz pipe v barižo. —

Toda vse to se ni nič napram zade-vi, ki se je najbolj osebno tikala čebe-larja. V hiši mu žena tri ogle podpira in tudi temu primerno govori in gostoli.

Povsodi mušara moža, eksercira z njim, ga kontrolira in ga nazadnje prežene k čebelam. Tu je on sam, neodvisen, ju-nak in — na varnem. Ženska se k če-belam ne upa niti z burkljami. Bela je in neznana in preveč nemirna, njo če-bela nedvomno piči, čebelarja pa pri-jazna živalica štiti in varuje. Tu je go-spodarjeva izključna domena in edini rezervat. »Mulier taceat...« velja tu v polni meri. Ta svoj privilegij pa mož tudi ljubosumno varuje, tu se maščuje za vse opomine, pridige in opazke, ka-tere je moral preslišati od žene, tašče, botre, babice, hčere, in nazadnje še od dek-le, skupljevalke, konjederke, farov-ške kuharice in desetih sosed. Najpreje gre in v jezni srčni želji naslika babo, ki ji hudič brusi jezik.

Potem pa pokaže, da je na svojem, da nima »baba« tu nobene besede, am-pak da je mož gospodar, in za justa-ment in »stari« pod nos naslika na končnico svoje gospostvo, ki samo uka-že, pa mora babnica v vprego pred brano, mož pa z bičem po zraku in hi! V moderni medicini, psihoanalizi Freu-dovi, pravijo temu »ein Wunschtraum«. Kar želiš, to sanjaš in naslikaš.

Toda jeza ne traja dolgo in se kmalu razkadi, mesto nje pa pride maščeva-nje. Na celo vrsto končnic očitaje nasli-ka možakar, kar ženice najbolj zanima, namreč: — moške hlače. Ta tema se variira s pravzato virtuoznostjo, na končnicah skoraj bogateje kakor v na-rodni pesmih. Na eni končnici

vidiš tri babnice, ki se tepo za hlače, ena bibe po obeh nasprotnicah z zvež-njem ključev (gospodinja), druga s ku-halnico (kuharica), tretja z metlo (de-klá). Kadar gre za hlače, so vse tri ena-ke. — Ali pa ribič, ki sede kraj potoka in vrže svojo vabo, hlače; in tri ribice — babnice hlastnejo po njih...

Kadar je minil prepri v hiši in je kmet-čebelar pobegnil k svoji čebeli trdnja-vi, jo je zakrožil, da je čula »ona« in vse sosedje, pesmico, ki je še ni v Stre-kliju: 1. »Čuda prav velika, — to je bil velik špaš! — Kar vam bom povedu, je b'vo zagvisnu rejs: — Veliko bab sem vidu — namalanih na pildu — so b'le stare noj mladé — vmejs so tud' go-sposke b'le! — 2. Stará baba zbolela — po arcnije pošljejo, — arcnije so pri-nesli, — jih piti ni hotlá: — »Sami arc-nije pijte, — men' pa hlače prinesite — al' jaz zdrava prej ne bom — da en rob od hlač dobom!«

Tretja kitica opisuje, kako so prinesli ta neizogibni kos moške garderobe in se je z njim bolnici povrnilo ljubo zdravje. Četrta pa nadaljuje: »To pa druge izvejo — in hitro tja gredo. — Močno so se uprle, — staro babo dol podrle! — Stara baba na tleh leži, — zmeraj še za en knof drži!«

Pa ne samo »ta pavrske«, gosposke niso nič boljše. Kajti: Zraven tudi pride — častljiva gospa, — in hlače v roke vzame — nikomer jih ne da! — Kako jom je kušvala, — objemala, stiskvala... (zadnja dva verza sem žal... pozabil).

In končno »die Moral von der Ge-schicht«: Lepa beseda »hlače«, — vsaktera jom časti, — za njimi vsaka skače, — jih vsaka 'met želi. — Naj so široke al' ozke, — naj so kmetske al' gosposke, — hlače so en zavber gvant, — naj jom nosi mož al' fant!«

Se lepša je pesmica, če jo pevec spuemlja s harmoniko in prebira njene tipke z vajenim prstom. Nedelja je, pred mrak, in prepriček prej ni bil hud. Na pragu se prikaže mlada gospodinja z belim predpasnikom, hudo pogleda tja proti čebelnjaku, pa jej uide na smeh. Še zagodrnja glasno: »Sema!« v odgovor na možovo porednost, potem ga po-kljiče: »Janez!« Čebelar še markira, da se mu nič ne mudi, še tri štiri akorde popište, poteni pa vrže harmoniko: na oprti čez ramo in stopi od svojih čebe-lj v hišo, potrdi pravkar sklenjeno do-mače premirje.

Vsak Slovenec mora biti član „Vodnikove družbe“

Rože cveto...

Kako nas razvesele v rani pomladi prve cvetlice, oznanjevalke lepših dni. Katero oko se ne raduje raznobojnih mačeh, nar-cis, hijacintov in še mnogih drugih, ki kra-se naše vrtove. Ko pa umira to prvo cvet-je, se nam pokaže v vsej krasoti kraljica cvetic — vrtnica ali roža.

Pregovor pravi, da niso ustvarili bogovi nič popolnejšega kakor ženo in rožo. Prvi kot drugi so podelili poleg lepote vse one čare, s katerimi nas omamljate.

Rože so glede rasti, oblike, barve in vo-

grmiče, s katerimi nasajamo cele gredice, ali pa jih uporabljamo za obročke večjim rožnim skupinam.

Bengajke ali mesečnice gojimo grmiče. Cvetijo neprestano do pozne jeseni.

Burbonke so starejše plemo. Cvetijo celo leto in so za mraz malo občutljive.

Plezalke so navadne vrtnice, ki poganja-jo večkrat po 3—5 m dolge poganjke, na katerih vise celi grozdi najlepšega razno-bojnega cvetja.

Vse te vrtnice ljubijo sonce; zato se raz-

Ovijalka: Tausendschön

nja tako različne in tako mnogovrstne, da ustrezajo vsakemu, še tako razvajenemu očesu. Ako primerjamo vse te mnogovrst-ne oblike in barve s prvotno divjo rožo — šipkom, iz katere so spretni vrtnarji vzgo-jili današnje krasne rože, se moramo ču-diti, koliko truda, koliko potrpljenja je bilo treba, da je nastalo iz priproste divje rože

vijajo do očarljive popolnosti posebno tam, kjer imajo dovolj zraka in dopoldanskega solnca. Prevroče popoldansko solnce pre-hitro uniči nežne barve cvetja. Le polpita-ne vrtnice uspevajo tudi v solčnih legah.

Vrtnica je po naravi grmič; zato jo po možnosti gojimo v tej obliki. Skoro vse re-montantke, čajevke, križanke in polijant

Čajevka križanka: Aspirat Marcel Rouyer

današnje bujno pitano cvetje najrazličnej-ših oblik in barv.

Vsakdo si želi na svojem vrtu lepo cve-točih rož. Če pa hoče imeti veselje s svo-jimi ljubljenskimi, se razveseljevali kra-snega cvetja in prijetnega vonja, mora po-znati vsaj glavne družine ter njih lastnosti.

Čajevke so najnežnejše, imajo svetle li-ste, na vejicah velike trne. Mladike so než-ne in velike, zato vse podolgasti in kon-časti cveti navzdol. Prevladujejo rmené, be-le in roza barve. Vse čajevke so občutljive proti mrazu in raznim boleznim.

Remontantke ali večkrat cvetoče (ponav-ljalke) so močnejše in bolj zastavne rasti. Listi so hrapavi, mladike pa poraščene z gostimi trni. Cveti so okroglasti in zastav-ni, večinoma rdeči in temnordeči.

Čajevke-križanke so nastale iz čajevk in remontantk. Ta hvaležna družina je danes najbolj priljubljena. (Slika 123 Aspirant.) Cveti skoraj celo leto v vseh mogočih bar-vah. Podedovala je vse dobre lastnosti ča-jevkih in remontantk.

Polijante ali mnogocvetne vrtnice imajo majhne nežne cvete, ki pokrivajo grme od poletja do jeseni in so za mraz neobčutli-ve. Uspevajo v vsaki zemlji. Gojimo jih kot

Čajevka

Polijanta: Gospa dr. Erreth

temo odcvetele cvete, imamo polno cvetja do pozne jeseni. Prav posebno lepo učin-kujejo na rabatah in tratah ob potih. Ako rasto v primerni razdalji med njimi visoko-debelne remontantke, čajevke ali križanke je slika popolna.

Visokodebelne vrtnice so najlepše today